

AKCIONARSTVO

-časopis za menadzment-

Vol. 22, No. 1, 2016. godine

Izdavač

Centar za ekonomska i finansijska istraživanja

Lomina br. 2, 11000 Beograd

Tel: 011/361-09-06

www.ipn.org.rs/akcionarstvo

e-mail: cefibeograd@gmail.com

Suizdavači

Fakultet za menadžment

Institut primenjenih nauka Beograd

Glavni i odgovorni urednik

prof. dr Milorad Zekić

ISSN 0354-6403

Redakcijski odbor

Doc. Dr Zoran Vasić

Prof. Dr Milorad Zekić

Prof. Dr Dragan Anđelić

Prof. Dr Ljubiša Todorović

Prof. Dr Radoja Janjetović

Lektor i kolektor

Neda Radonjić

Tehnički urednik

Slobodan Vukoje

Štampa:

Family print Niš

Časopis izlazi jednom godišnje – The magazine is published one times a year

SADRŽAJ

Dragan Anđelić

Aleksandar Majstorović

MODELI KNJIGOVODSTVA U RAČUNOVODSTVENOM SISTEMU.....5

Slobodan Anđić

Slavko Vukša

ANALIZA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA PREDUZEĆA 21

Radoja Janjetović

Irena Milojević

MENADŽERSKA ANALIZA TROŠKOVA U POSLOVNIH SUBJEKATA 31

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA 49

Dragan Anđelić¹
Aleksandar Majstorović²

MODELI KNJIGOVODSTVA U RAČUNOVODSTVENOM SISTEMU

Pregledni rad

UDK
657.63
657.1

Rezime

U savremenom poslovanju privrednih subjekata, relevantnost internih informacija zasniva se na potpunom i celishodno organizovanom sistemu računovodstvenog izveštavanja.

Kako je knjigovodstvo osnova uspešnog računovodstva, tako je poznavanje relevantnih mogućnosti organizacije njegovog sistema veoma važna za funkcionisanje privrednog subjekta.

U okviru poslovanja privrednog društva neophodno je pravilno implementirati računovodstveni sistem izveštavanja, tako da relevantno može da odgovori savremenim potrebama za informacijama svih korisnika informacija, a prvenstveno menadžmenta.

Ključne reči: računovodstvo, knjigovodstvo, menadžment, organizacija, privredno društvo, informacija.

Uvod

Osnovni cilj ovog rada je da se sagleda kako je tekao razvoj računovodstva koje danas predstavlja peremanentni deo svih

---

¹ Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Karađorđeva 52, Kragujevac, dragan.andjelic@gmail.com

² Univerzitet Union Nikola Tesla, Fakultet za građevniski menadžment, Cara Dušana 27, Beograd, acamajst@gmail.com

poslovnih sistema i bez kojeg bi bilo nezamislivo pratiti i sagledati stanje bilo kog preduzeća. Za razliku od nekih davnih vremena kada su se promene u čovekovom "poslovnom" okruženju dešavale jako sporo i nije bilo preke potrebe za njihovim evidentiranjem, danas, u savremenim privrednim uslovima, te promene se dešavaju iz minuta u minut i naprosto je postalo obavezno njihovo praćenje i beleženje. Kako je osnovni cilj svakog privrednog subjekta ostvarivanje što povoljnijeg poslovnog rezultata, tako je zarad realizacije tog cilja neophodno praćenje stanja raspoloživih sredstava jednog privrednog subjekta. Upravo zahvaljujući računovodstvu preduzeće u svakom trenutku može da sagleda svoju poziciju i shodno tome da planira dalje svoju poslovnu politiku u skladu sa svojim interesima. Računovodstvo je značajno sa aspekta sastavljanja izveštaja koji su značajni za privrednog subjekta i na osnovu kojih donosi poslovne odluke ili, vrši ocenjivanje sprovedenih transakcija.

Još jedna veoma bitna uloga računovodstva je i ta što ono treba da služi kao podrška upravi preduzeća, bilo u eksternom, bilo u internom smislu. Eksterno računovodstvo ima za cilj da obezbedi informacije i ispunjava zahteve spoljnih korisnika, a naziva se još i **finansijsko računovodstvo**. S druge strane, osnovni zadatak internog računovodstva je da obezbedi sve potrebne informacije upravi preduzeća, a koje su prevashodno vezane za unutrašnji rad preduzeća. Ono se drugim rečima zove **upravljačko računovodstvo**.

Računovodstvo je danas dostiglo takav stepen razvoja da je u okviru njega razvijen čitav niz načela i principa. Od velike je važnosti i postojanje Međunarodnih računovodstvenih standarda koje donosi Komitet za međunarodne računovodstvene standarde, a kojih se veći deo zemalja dosledno pridržava. Danas je veoma teško uskladiti računovodstvenu praksu u uslovima aktuelne

globalizacije. To proizlazi iz činjenice da računovođe, pre svega, govore različitim jezicima, ali i različito tumače transakcije i događaje koji se oko njih dešavaju.

1. Mehanizam uloga računovodstva u savremenim uslovima

U savremenoj računovodstvenoj literaturi definiciji računovodstva se pristupa sa različitih stanovišta. Usled toga dolazi do pojedinih odstupanja kod pojedinih autora. Ovako, recimo, mnogi autori računovodstvo definišu kao *skup postupaka čiji je zadatak vrednosno i količinsko obuhvatanje, kao i kontrola tokova novca i učinaka vezanih za preduzeće* (Nadoveza, Majstorović, Milojević I, 2006).

Računovodstvo se može definisati i kao skup zadataka unutar subjekta kojim se sprovode određene transakcije zasnovane na finansijskim evidencijama koje treba prikupljati, razvrstavati, obračunavati, objavljivati i izveštavati o tim transakcijama.

Po nekim autorima, računovodstvo predstavlja nauku o evidentiranju, razvrstavanju poslovnih transakcija i događaja prvenstveno finansijskog karaktera i veštinu sastavljanja izveštaja značajnih za određenog subjekta, kao i analize prezentovanih transakcija i događaja i prenošenje rezultata licima koja moraju doneti odluku ili dati ocenu.

Nasuprot ovom pristupu, R. Nikolajević-Teofanović nastoji da postavi opštu definiciju računovodstva koja bi bila zajednička za sve vrste i namene praktičnog računovodstva: „*Računovodstvo predstavlja naučni metod kojim se obuhvataju, registruju, kvantitativno održavaju ekonomske transakcije u cilju izvlačenja ekonomskih zaključaka, kontrole i delovanja ekonomske aktivnosti. Računovodstvo se danas vrlo široko primenjuje i služi za*

kvantitativne analize kako u mikroekonomiji, tako i u makroekonomiji“ (Nikolajević-Teofanović, 1980).

Anlizirajući prethodne definicije računovodstva, može se reći da ono predstavlja skup međusobno usklađenih naučnih metoda o načinu evidentiranja ekonomskih promena, analize i kontrole efekata istih, kao i planiranja ovih efekata u budućnosti.

Računovodstvena nauka ima i svoje konstitutivne elemente a to su: *knjigovodstvo, računovodstveno planiranje, računovodstvena analiza i računovodstvena kontrola*. Više reči o ovim kategorijama biće nešto kasnije, nakon što se upoznamo sa istorijskim razvojem samog računovodstva i prodremo do njegovih korena.

2. Sistemi knjigovodstva

U procesu razvoja knjigovodstvene teorije i prakse došlo je do formiranja različitih sistema knjigovodstva, koji su se razlikovali sa stanovišta zastupljenih principa, predmeta knjigovodstvenog evidentiranja, kao i zadataka koji su se knjigovodstvu postavljali. U savremenoj računovodstvenoj literaturi ne postoje potpuno usaglašena mišljenja u pogledu klasifikacije knjigovodstvenih sistema, ali se ipak može konstatovati da se većina autora slaže u tome da treba razlikovati sledeće sisteme knjigovodstva:

1. prosti knjigovodstveni sistem ili prosto knjigovodstvo;
2. kameralni knjigovodstveni sistem ili kameralno knjigovodstvo;
3. dvojni knjigovodstveni sistem ili dvojno knjigovodstvo (Berdović, 2005);

U nastavku će biti reči o svakom od ovih sistema posebno.

2.1. Prosto knjigovodstvo

Osnovna karakteristika ovog knjigovodstva je njegova ograničenost koja se tiče evidentiranja stanja i promena na samo određenim

vrstama sredstava i izvora sredstava. Tako se evidentiranje poslovnih promena ne vrši sa stanovišta njihovog ukupnog dejstva na sredstva i izvore sredstava pravnog subjekta koji taj sistem primenjuje, nego se registruju samo oni poslovni događaji koji deluju na promene stanja onih imovinskih delova koji su predmet knjigovodstvenog evidentiranja. S obzirom na takvo delimično i izolovano evidentiranje poslovnih događaja, u sistemu prostog knjigovodstva nije moguće utvrditi knjigovodstvene evidencije. U prostom knjigovodstvu javlja se evidentiranje gotovinskog prometa i dužničko-poverilačkih odnosa. Shodno tome postoje i odgovarajuće poslovne knjige, a to su: knjiga blagajne i knjiga dužnika i poverilaca. Za ovo knjigovodstvo je karakteristično i to da se stanje ukupnih sredstava i njihovih izvora utvrđuje inventarisanjem (popisivanjem) imovine na određeni dan. Podaci o popisu sredstava i izvora sredstava se unose u poslovnu knjigu koja se naziva knjigom inventara ili kraće inventarom. Ova knjiga predstavlja osnovu za utvrđivanje finansijskog rezultata, jer se u tom sistemu ne vodi posebna evidencija o prihodima i rashodima koji se ostvaruju tokom obračunskog perioda.

Stanje i kretanje novčanih sredstava u blagajni evidentira se u knjizi blagajne, u kojoj se na jednoj strani beleže uplate, a na drugoj isplate gotovine. Zbir uplata, uvećan za početno stanje, a umanjen za ukupne isplate, daje stanje gotovine u blagajni.

Potraživanja i obaveze evideniraju se u knjizi dužnika i poverilaca. Dužnici i poverioci se mogu voditi u istoj knjizi, a mogu se voditi i odvojeno, i u ovom drugom slučaju postoje dve knjige: knjiga dužnika i knjiga poverilaca. Međutim, bez obzira da li se radi o jednoj ili dve knjige, evidencija se vodi tako da se za svakog dužnika, odnosno poverioca rezerviše posebna strana. Ta strana se sada deli na dva dela. Leva strana je dugovna i na njoj se

evidenciraju dugovanja, dok je desna strana potražna i na njoj se beleže potraživanja.

Budući da se u prostom knjigovodstvu ne knjiže prihodi i rashodi, a ne vodi se evidencija o sredstvima i izvorima sredstava, finansijski rezultat utvrđuje se isključivo putem inventara. Inventar je prikaz sredstava u vidu jednostranog računa, do koga se dolazi popisom imovine i obaveza u užem smislu. On se sačinjava tako da se u njegovoj strukturi javljaju tri posebna dela: a) aktiva, b) pasiva i v) rekapitulacija.

U okviru aktive se unose sva sredstva kojima pravni subjekt raspolaže na dan popisa (Radovanović, Jovanović, Tatić, 1994). U okviru pasive unose se sve obaveze u užem smislu reči, tj. obaveze prema trećim fizičkim ili pravnim licima, koje imaju određeni rok dospeća u kome se moraju izmiriti. U trećem delu, koji se odnosi na rekapitulaciju, vrši se obračun i utvrđivanje sopstvenih sredstava, odnosno čiste imovine, a čiji iznos se dobija tako što se od iznosa ukupne aktive odbije iznos pasive iskazan u obliku obaveza prema trećim fizičkim ili pravnim licima.

Za utvrđivanje finansijskog rezultata u prostom knjigovodstvu potrebno je da se inventar sačini na početku i na kraju poslovnog perioda za koji se želi ustanoviti rezultat. Ako se, pak, finansijski rezultat želi utvrditi za jednu poslovnu godinu, tada se mora raspolagati inventarom na početku i na kraju poslovne godine.

2.2. Kameralno knjigovodstvo

Naziv ovog knjigovodstva potiče od italijanske reči camera, što znači soba. Osnovna karakteristika kameralnog knjigovodstva se ogleda u tome da se težište knjigovodstvene evidencije javlja u evidentiranju prihoda i rashoda određenog pravnog subjekta. Ovakav pristup sistematskom oblikovanju knjigovodstvene evidencije zadržava određena obeležja nepotpunosti u pogledu

evidencionog obuhvatanja poslovnih događaja u celini i na način njihovog delovanja na sredstva, izvore sredstava, prihode i rashode. Zbog toga određeni autori smatraju da kameralno knjigovodstvo predstavlja samo varijantu prostog knjigovodstvenog sistema.

S obzirom da se kameralno knjigovodstvo razlikuje od ostalih knjigovodstvenih sistema po svojim principima, predmetu i načinu evidentiranja poslovnih događaja, ono predstavlja svojevrsan knjigovodstveni sistem. U literaturi se ovaj sistem naziva još i budžetskim ili administrativnim knjigovodstvom.

Kameralno knjigovodstvo težište stavlja na evidentiranje prihoda i rashoda, pa se stoga i knjiga u kojoj se prate prihodi i rashodi naziva glavnom knjigom kameralnog knjigovodstva. Pored glavne knjige, u okviru datog sistema postoje knjiga blagajne, knjiga tekući-račun, knjiga inventara i pomoćne knjige, u kojima se evidentiraju stanja i promene određenih materijalnih vrednosti.

Glavna knjiga kameralnog knjigovodstva podeljena je u dva dela. To su u stvari dve knjige od kojih je jedna knjiga prihoda, a druga knjiga rashoda. U knjizi prihoda vodi se evidencija o planiranim i ostvarenim prihodima. Knjiga prihoda vodi se po partijama, a u okviru partije prihodi se raščlanjuju na pozicije. To znači da se u knjizi prihoda za svaku partiju i za svaku poziciju otvara poseban konto, odnosno grafički pregled koji ima dve kolone. U prvoj se upisuje planirani iznos prihoda, a u drugoj koloni se prati ostvareni iznos prihoda. Poređenjem iznosa leve i desne strane svake pozicije, odnosno partije, obezbeđuje se uvid u visinu naplate planiranih prihoda. Knjiga rashoda vodi se po istom principu. Svaka partija, a u okviru nje svaka pozicija ima svoj konto, koji takođe ima dve kolone. U prvoj koloni upisuju se planirani rashodi, a u drugoj evidentiraju izvršeni rashodi. Poređenjem iznosa planiranih i

ostvarenih rashoda dobija se uvid o ostvarenim rashodima u odnosu na planirane.

Pojedini autori navode da se u kameralnom knjigovodstvu umesto planiranih prihoda, odnosno rashoda uvode naređeni prihodi, tj. rashodi.

Kod ovog knjigovodstvenog sistema knjiga blagajne i knjiga tekućeg-računa vode se kao u prostom knjigovodstvu. Sve naplate u gotovini beleže se u kolonu uplata, a sve isplate gotovine beleže se u kolonu isplata knjige blagajne. Takođe, sve naplate koje se vrše preko tekući-računa beleže se u kolonu naplate, a sve isplate sa tekućeg-računa beleže se u kolonu isplata knjige tekući-račun. Što se tiče glavne knjige, u njoj se, u okviru knjige prihoda, evidentiraju sve naplate iz knjige blagajne i knjige tekući-račun koje imaju karakter naplaćeih prihoda, dok se u knjiga rashoda prenose sve one isplate iz knjige blagajne, odnosno knjige tekući-računa koje imaju karakter rashoda (Bandin, Dmitrivić-Šaponja, Marcikić, 2001).

Knjiga inventara je povezana knjiga u koju se upisuju sve stvari i objekti kojima raspolaže subjekt za koji se vodi knjigovodstvo. Ovde se za svaku vrstu predmeta u knjizi inventara otvara posebna strana. Na toj strani se evidentiraju svi predmeti te vrste i to po inventarskom broju koji se čak stavlja i na sam predmet. Pored naziva predmeta i njegovog inventarskog broja, neophodno je da se još evidentira i: nabavna vrednost, datum nabavke i mesto korišćenja, a pored toga, može se beležiti od koga je predmet nabavljen, u kakvom je fizičkom stanju, izvršene opravke, itd.

Kao pomoćne knjige ovog knjigovodstva navode se knjiga dužnika i poverilaca, kao i knjiga materijalnih vrednosti koje ne spadaju u osnovna sredstva (npr. knjiga kancelarijskog materijala).

2.3. Dvojno knjigovodstvo

Osnovna karakteristika dvojnog knjigovodstva ja ta što se knjigovodstvenom evidencijom integralno obuhvataju svi poslovni događaji, odnosno prate njihovi efekti na sredstvima, izvorima sredstava, prihodima i rashodoma, i to u celini i po uzajamnoj povezanosti. Na ovaj način knjigovodstvena evidencija registruje sva ekonomska zbivanja koja su nastala u procesu kretanja sredstava, izvora sredstava i ostvarenog rezultata poslovanja.

Dvojno knjigovodstvo predstavlja celovit sistem knjigovodstvene evidencije koji se odlikuje (Glen, 2002):

1. istovremenim dvostranim evidentiranjem promene na dva računa,
2. ugrađenim automatskim kontrolnim sistemom,
3. stalnošću i neprekidnošću,
4. hronološkim praćenjem promena
5. sistematišnošću.

U dvojnomo knjigovodstvu svaki poslovni događaj knjiži se istovremeno i u istom iznosu na najmanje dva računa, i to: na jednom računu na levoj, a na drugom računu na desnoj strani. Odatle i potiče naziv ***dvojno knjigovodstvo***.

Dvostrano knjiženje svakog poslovnog događaja dolazi otuda što se svaka faza obrta sredstava odražava kretanjem u dva pravca. Npr. nabavka materijala (pretvaranje novčanog oblika sredstava u robni oblik) izaziva povećanje zaliha materijala i smanjenje novčanih sredstava. Stoga će se ovaj poslovni događaj knjižiti na levoj (dugovnoj) strani računa zaliha materijala i na desnoj (potražnoj) strani računa blagajne. Predaja materijala u proizvodnju (pretvaranje robe jedne upotrebne vrednosti u robu druge upotrebne vrednosti) povećava vrednost sredstava u obliku proizvodnje u toku, a smanjuje vrednost sredstava u obliku zaliha

materijala. Završetak proizvodnje proizvoda jedne upotrebne vrednosti sada predstavlja povećanje vrednosti sredstava u obliku zaliha gotovih proizvoda, a smanjuje vrednost proizvodnje u toku. Zbog toga će se ova poslovna promena knjižiti na levoj (dugovnoj) strani računa zaliha gotovih proizvoda i na desnoj (potražnoj) strani računa proizvodnja u toku. Prodaja gotovog proizvoda za gotovinu predstavlja povećanje vrednosti sredstava u obliku novca i smanjenje sredstava u obliku gotovih proizvoda.

U toku ovog procesa dolazi i do pojave redovnih prihoda, tj. redovnih rashoda koji takođe predstavljaju predmet knjigovodstvene evidencije. Pored redovnih prihoda i rashoda na posebnim računima evidentiraju se i vanredni i ostali prihodi kao i vanredni i ostali rashodi. Nastali rashodi evidentiraju se na levoj strani računa rashoda, a ostvareni prihodi na desnoj strani računa prihoda. Razlika između desne strane računa prihoda i leve strane računa rashoda predstavlja oblik finansijskog rezultata (Glen, 2002).

Do povećanja sredstava može doći i po osnovu pozajmljivanja od poverilaca. Tako, npr. ako se novčana sredstva pribave od poverilaca, taj poslovni događaj biće evidentiran na levoj strani odgovarajućeg računa novčanih sredstava i na desnoj strani računa poverilaca. Dakle, novčana sredstva su povećana, a to povećanje potiče, odnosno njegov izvor pokazuje račun poverilaca, jer su obaveze prema poveriocima (što pokazuje desna strana računa poverioca) u istom iznosu takođe povećane. Isto tako, do smanjenja sredstava dolazi i zbog vraćanja pozajmljenih sredstava. Kada se vraća pozajmica, knjiženje se obavlja tako što se vraćeni iznos novčanih sredstava knjiži na levoj strani računa poverilaca, što znači da se obaveze prema poveriocima smanjuju i na desnoj strani odgovarajućeg računa novčanih sredstava, što znači da su sredstva u obliku novca smanjena.

Dvostrani sistem knjiženja svakog poslovnog događaja ne samo da obezbeđuje praćenje kretanja sredstava iz jedne faze ciklusa reprodukcije u drugu već istovremeno omogućuje utvrđivanje finansijskog rezultata i evidentiranje porekla (izvora) raspoloživih sredstava. Dvostrano knjigovodstvo obezbeđuje automatsku kontrolu na više načina. Jadan od osnovnih automatizama u kontroli ispravnosti knjiženja potiče iz principa dvojnog knjigovodstva da se svaki poslovni događaj u istom iznosu knjiži najmanje na dva računa. Jednom se to knjiženje vrši na levoj, a drugi put na desnoj strani. Tako, zbir svih iznosa proknjiženih na desnoj strani mora biti jednak zbiru svi knjiženja na levoj strani. Ukoliko se pojavi razlika između ta dva zbira, to je siguran znak da postoji greška u knjiženju.

Permanentnost i sistematičnost dvojnog knjigovodstva se ogleda u tome što se poslovni događaji razvrstavaju, tj. evidentiraju: po redosledu nastanka i po predmetu i karakteru (Stephen, Westerfield, Jordan, 2003).

Evidentiranje po redosledu nastanaka znači da se poslovni događaji knjiže hronološkim redom, tj. onim redom kojim su i nastajali.

Sistematizacija po predmetu znači da se odredi na koje se račune poslovni događaj odnosi, dok sistematizacija po karakteru znači odrediti da li poslovni događaj izaziva smanjenje ili povećanje stanja na tim računima.

Sveobuhvatnost dvojnog knjigovodstva se ogleda u tome što su knjigovodstvenom evidencijom obuhvaćeni svi pojavni oblici sredstava, sve vrste izvora sredstava, svaka vrsta rashoda i svaka vrsta prihoda.

Vođenje dvojnog knjigovodstva zasniva se na vođenju određenih evidencija i to: dnevnika, glavne knjige i pomoćnih knjiga.

Dnevnik služi da se preko njega podaci iz glavne knjige prenose u bilans stanja. Dnevnik je instrument koji služi za hronološku

evidenciju nastalih ekonomskih promena (Nadoveza, Majstorović, Milojević, 2006). U dnevniku se ekonomske peomene kontiraju, što znači da se određuje račun na kojima promene teba zabeležiti kao i strane računa na kojima će promena biti obuhvaćena. Sadržaj dnevnika je sledeći:

Dnevnik peduzeća _____ za god. _____

R. br.	Datum	Broj konta	Opis	Duguje	Potražuje

Glavna knjiga predstavlja sistematsku evidenciju o tome koje su se ekonomske peomene u vezi sa nekom računovodstvenom kategorijom desile i kakvo je trenutno stanje. Njen glavni nedostatak je taj što se na osnovu nje ne može zaključiti koje su poslovne promene nastale u preduzeću kao ni celina knjigovodstvenog stava.

Pomoćne knjige se u sistemu dvojnog knjigovodstva mogu ali i ne moraju koristiti. One se koriste u slučaju kada je obim poslovanja preduzeća veliki što dovodi do ugroženosti preglednosti glavne knjige. Tada firme za pojedine imovinske delove otvaraju posebne račune i izdvajaju ih iz glavne knjige, i za njih vode pomoćne evidencije. U cilju utvrđivanja saglasnosti između glavne knjige i pomoćnih knjiga za svaku pomoćnu knjigu otvara se prometni list koji predstavlja spisak svih pojedinačnih računa koji pripadaju jednom sintetičkom računu sa pegledom prometa i salda:

R.br.	Broj konta		Naziv računa	Promet		Saldo	
				Duguje	Potražuje	Duguje	Potražuje

3. Mesto računovodstva u organizacionoj strukturi preduzeća i veze sa ostalim funkcijama

Ukupni zadatak preduzeća se prema srodnosti može podeliti na više grupa. Svaka grupa srodnih zadataka predstavlja funkciju. Neke od osnovnih funkcija preduzeća su (Stanišić, 2000): nabavka, proizvodnja, prodaja, finansiranje, računovodstvo i upravno-rukovodeća funkcija.

Funkcije: nabavka, proizvodnja, prodaja i finansiranje međusobno su povezane i uslovljene. Proces nabavke npr, ne može da započne bez obezbeđenja novca, što znači procesu nabavke prethodi proces finansiranja, odnosno pribavljanja novčanih sredstava. Tako isto, proces proizvodnje ne može da otpočne ako nije završen proces nabavke, jer u tom slučaju nisu stvoreni uslovi za proizvodnju (sredstva za rad, predmeti rada i radna snaga). Zatim, proces prodaje ne može otpočeti ako tokom procesa proizvodnje nisu stvorene nove upotrebne vrednosti (gotovi proizvodi). I na samom kraju, finansiranje ne može da obavi drugi deo svog zadatka (vraćanje sredstava) ako prodaja nije izvršena. Ako se ove navedene funkcije postave kao poslovni proces, tada nužno sledi zaključak da on otpočinje i završava finansiranjem, pa se, shodno tome, poslovni proces ne može ni početi ni završiti bez finansiranja. Odvijanje poslovnog procesa u kontinuitetu obezbeđuje upravna i rukovodeća funkcija. Da bi ova funkcija uspešno izvršavala ove zadatke, potrebni su tačni podaci, odnosno informacije o odvijanju

poslovnih događaja. Budući da je računovodstvo to koje prati poslovne procese, ono raspolaže potrebnim informacijama i u mogućnosti je da organima upravljanja i rukovođenja pruži informacije o odvijanju procesa poslovanja. Može se, dakle, zaključiti da računovodstvena funkcija indirektno uslovljava poslovne procese, pa se može govoriti o međuzavisnosti računovodstva i svih ostalih funkcija.

Računovodstvo ima zadatak da u svakoj funkciji prati poslovne događaje koji imaju dejstvo na sredstva, njihove izvore, prihode i rashode. Sve to se vrši na osnovu verodostojnih događaja koji se evidentiraju na mestu njihovog nastanka. Da bi ti dokumenti bili upotrebljivi u knjigovodstvu, računovodstvo zajednički sa svakom funkcijom, a ponekad i samostalno, utvrđuje formu i sadržinu svakog dokumenta. U tome se ogleda druga veza računovodstva sa ostalim funkcijama.

Zaključak

Poslovanje jednog preduzeća ne može se zamisliti bez postojanja računovodstva koje igra ulogu registratora poslovnih događaja, a predstavlja i izvor mnogobrojnih poslovnih informacija. Ono služi sagledavanju stanja sredstava i njihovih izvora, kao i utvrđivanju finansijskih rezultata poslovanja, koji su neophodni za uspešno poslovanje preduzeća u savremenim uslovima. Društveno saznanje o neophodnosti računovodstva izraženo je u zakonskoj obavezi svakog preduzeća da organizuje računovodstvo, koje se javlja kao jedna od ravnopravnih funkcija u njegovom sklopu.

S obzirom da računovodstvo raspolaže podacima o sredstvima, njihovom poreklu, nameni, korišćenju i kretanju, ostvarenim rezultatima rada i izvršenim postavljenim zadacima, ono je dužno da organima upravljanja i rukovođenja neprestano pruža podatke o svim događajima iz tog područja, a sve u cilju obezbeđenja uslova

da tekuća poslovna politika preduzeća bude zasnovana na realnim pokazateljima ukupnog ekonomskog i finansijskog stanja. Zahvaljujući ovakvoj ulozi računovodstva, organi rukovođenja stalno imaju uvid u ostvarivanje postavljenih zadataka.

Ako se inflacija, anarhija u sistemu cena i druge negativne pojave i disfunkcije u sistemu društvene reprodukcije javljaju kao stihija i kao sila iznad društva, onda je sasvim sigurno da za to dobar deo krivice pada na sistem računovodstva, na njegov status i način upotrebe. Bez uspešnog ostvarivanja finansijskog upravljanja u preduzećima, kao radnim sistemima, nije moguće da se održi ni strukturalna ni opšta ravnoteža, a time i stabilnost u sistemu. Upravo je računovodstvo jedini instrument koji može da postane osnova finansijskog upravljanja razvojem i poslovnjem u savremenim uslovima. Takav odnos prema računovodstvu omogućava da se ono i teoretski i pragmatički veoma brzo prilagodi i osposobi za nove mnogo šire, složenije i dinamičnije zadatke. To, svakako nalaže da se ono mora osloniti na nove informatičke i druge savremene tehnologije. Dometi potencijalnih mogućnosti upotrebe novih teorija i tehnologija u vođenju i upotrebi računovodstva su tako veliki da se svako dalje oklevanje u pogledu upotrebe može oceniti kao društveno štetno.

Literatura

1. Nadoveza B., Majstorović A., Milojević I., *Računovodstvo i upravljanje troškovima*, Mladost biro, Beograd, 2006.
2. Nikolajević-Teofanović R., *Teorija i metodologija računovodstva*, Savremena administracija, Beograd, 1980.
3. Bandin J., Dmitriević-Šaponja LJ., Marcikić S., *Računovodstvo*, Subotica, 2001.
4. Radovanović R., Jovanović V., Tatić V., *Računovodstvo*, Beograd, 1994.

5. Stanišić M., Računovodstveni informacioni sistemi, Beograd, 2000.
6. Stephen R., Westerfield R., Jordan B., *Fundamentals od Corporate Finance*, Sixth Edition, Mc Graw-Hill Irwin, 2003.
7. Berdović M., *Računovodstvo privrednog društva*, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 2005.
8. Glen A., *Corporate Financial Management*, Second Edition, FT Prentice Hall, 2002.

Datum prijema: 12.11.2015.

Datum prihvatanja: 03.10.2016.

BOOKING MODELS IN THE ACCOUNTING SYSTEM

Review articles

UDC

657.63

657.1

Summary

In modern business operations, the relevance of internal information is based on a complete and properly organized accounting reporting system.

As bookkeeping is the basis of successful accounting, so knowing the relevant capabilities of organizing its system is very important for the functioning of the business entity.

Within the business of a company, it is necessary to properly implement the accounting system of reporting, so that it can relevantly meet the contemporary needs for information of all users of information, especially management.

Keywords: accounting, bookkeeping, management, organization, business, information.

Slavko Vukša¹

Slobodan Andžić²

ANALIZA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA PREDUZEĆA

Pregledni rad

UDK

657.631.6

658.14/.17

Rezime

Kako je preduzeće živ organizam, njegov rast i razvoj zavisi od adekvatnosti svih planskih, kontrolnih i analitičkih postupaka koje je kreiralo i koje primenjuje u svim sferama sopstvenog poslovanja. U tom smislu, računovodstvena analiza podrazumeva prvenstveno adekvatno praćenje već obuhvaćenih i prikazanih informacija, sadržanih u finansijskim izveštajima i posebno analiziranje podataka koji su od suštinskog značaja za poslovanje svakog preduzeća. Poznavanje i primena savremenih metoda računovodstvene analize daće menadžmentu preduzeća širok spektar mogućnosti u pogledu nesmetanog, rasta i razvoja preduzeća u skladu sa unapred projektovanom i prezentiranom vizijom i misijom.

Ključne reči: računovodstvena analiza, preduzeće, pozicije finansijskih izveštaja

Uvod

Pojam računovodstvene analize često se koristi u stručnoj javnosti. Prisutne su brojne razlike i neslaganja oko samog pojma i načina na koji treba primenjivati metode savremene računovodstvene analize, a u značajnom broju postoje razlike i oko dometa i

---

¹ Univerzitet Alfa BK, Palmira Toljatija 3, Novi Beograd, slavkovuksa@gmail.com

² Beogradska poslovna škola, Kraljice Marije 73, Beograd, drsloa@yahoo.com

ograničenja savremene računovodstvene analize. Instrumenti koji daju najverniju sliku o jednom privrednom ili vanprivrednom subjektu su finansijski izveštaji. Međunarodni računovodstveni standardi poznaju pet osnovnih finansijskih izveštaja: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima, izveštaj o promenama na kapitalu i napomene uz finansijske izveštaje. Na osnovu takve strukture, računovodstvena analiza prepoznaje navedene finansijske izveštaje kao primarni predmet svog interesovanja i može definisati kao skup mera, radnji i aktivnosti, usmerenih na stavljanje numeričkih informacija iz finansijskih izveštaja u odgovarajući međuodnos sa ciljem da se dobije nova numerička vrednost koja predstavlja određeni pokazatelj o kvalitetu (adekvatnosti) poslovanja preduzeća ili njegovog dela.

U ovom napisu nastojaćemo da ukažemo na pojam računovodstvene analize i njen uticaj na poslovanje preduzeća, prvenstveno usmerivši pažnju ka: analizi finansijskih izveštaja, njenom značaju, komparativnim i agregatnim finansijskim izveštajima, kao i uporednom i procesnom analizom finansijskih izveštaja. Svi postupci koji se projektuju i implementiraju trebalo bi da su usmereni na poboljšanje poslovanja preduzeća, prvenstveno putem kontinuiranog i sistematskog praćenja pojedinih pozicija u finansijskim izveštajima.

1. Pojam analize finansijskih izveštaja

Da bi se obezbedili adekvatni uslovi koji omogućavaju razvoj preduzeća i njegov opstanak na tržištu, pretpostavlja se savremeno upravljanje njegovim poslovanjem i razvojem. U tom kontekstu uočava se izuzetan značaj analize poslovanja preduzeća koja je spremna da "kreira" informacije relevantne za savremeno upravljanje. Pritom se u sveukupnoj analizi teži ka potpunom

obuhvatu svih relevantnih podataka i informacija, bilo da se radi o vrednosnim (novčanim) ili količinskim (naturalnim) podacima i informacijama. U skladu sa tim, analiza finansijskih izveštaja prvenstveno je orijentisana na vrednosne ili novčane podatke i informacije obelodanjene u finansijskim izveštajima. Prema tome, analiza finansijskih izveštaja usmerena je prvenstveno na kvantitativne finansijske informacije i zbog toga se u stručnoj literaturi često naziva još i kvantitativnom finansijskom analizom. Koliko je taj segment analize važan u uslovima tržišnog okruženja i tržišta kapitala verovatno da nije ni potrebno posebno naglašavati. Obično se smatra da tri najvažnija područja dominantno određuju nastanak i razvoj finansijske analize (analize finansijskih izveštaja). Ta najvažnija područja u gotovo svakom preduzeću su: **finansijsko upravljanje, upravljačko računovodstvo i finansijsko računovodstvo**. Ističe se da je računovodstvo "univerzalni poslovni jezik - poslovni esperanto", a finansijska analiza, koja je prvenstveno zasnovana na finansijskom računovodstvu i računovodstvenim informacijama, omogućava primenu tog jezika u svim poslovnim situacijama (Wilson R. M. S., McHugh G., 2000). Analiza finansijskih izveštaja dominantno teži i svoj pogled usmerava na budućnost, naglašavajući one aspekte poslovanja koji su relevantni za opstanak na tržištu, a to su, pre svega, sigurnost i uspešnost (efikasnost) poslovanja. Posmatrano samo sa finansijskog aspekta, analiza poslovanja za potrebe menadžera mora obuhvatiti analizu finansijskog rezultata, finansijskih uslova, finansijske strukture i promena u finansijskoj strukturi (Robson A. P., 1988). U tom kontekstu, celokupna analiza finansijskih izveštaja može se definisati i kao proces primene različitih analitičkih sredstava, metoda i tehnika pomoću kojih se podaci iz finansijskih izveštaja pretvaraju u upotrebljive informacije relevantne za savremeno upravljanje preduzećem.

Prilikom sastavljanja sumarnog izveštaja o realizaciji analize finansijskih izveštaja, ne treba težiti preteranoj preciznosti, jer kost/benefit analiza pokazuje da je za to potrebno mnogo vremena i po prirodi stvari troškovi u tom slučaju znatno prevazilaze ostvarene ili buduće koristi, a važno je istaći da i aproksimativna informacija pravovremeno dostavljena korisniku može imati vrlo veliku vrednost u procesu upravljanja poslovanjem i razvojem preduzeća, a pri tome su troškovi njenog kreiranja neuporedivo manji. Sa druge strane, neblagovremena informacija, bez obzira na svoju preciznost, ima za korisnika samo istorijsko značenje i nije upotrebljiva za upravljanje, a naročito za projekciju orjentisanu ka budućnosti.

Uobičajena analitička sredstva i postupci koji se najviše koriste u standardnoj analizi finansijskih izveštaja su (Cooper C., 1997):

- komparativni finansijski izveštaji koji omogućuju sagledavanje promena u toku vremena (više obračunskih perioda);
- sagledavanje tendencija promena pomoću serije relevantnih indeksa;
- agregatni finansijski izveštaji sa pozicijama pregrupisanim tako da obezbede što ekonomičnije izvršenje analize;
- analiza pomoću pokazatelja (finansijski, pojedinačni, sumarni, sistemski i sintetički)
- posebne-nestandardne analize (predviđanje toka gotovine, analiza promena u finansijskom položaju, izveštaj o promenama bruto profita, analiza tačke pokrića, itd..).

2. Značaj analize finansijskih izveštaja

Značaj i važnost analize finansijskih izveštaja moguće je i nužno razmatrati prvenstveno sa aspekta savremenog upravljanja poslovanjem i razvojem preduzeća. Analiza prethodi procesu

upravljanja ili, preciznije rečeno, prethodi procesu planiranja koji čini sastavni deo adekvatnog upravljanja. Za takvo upravljanje planiranje je veoma važno, jednom rečju, ono je ključ potencijalnog uspeha finansijskih menadžera. Svaki kvalitetan i dobar finansijski plan mora uvažavati poželjne osobine preduzeća i njegove potencijalne (najčešće latentne) slabosti. Primarni zadatak analize finansijskih izveštaja upravo je u tome da prepozna te dobre osobine preduzeća kako bi se sve prednosti mogle iskoristiti, ali je neophodno istovremeno prepoznati i slabosti preduzeća kako bi se mogla preduzeti korektivna akcija. Da bi se osigurala finansijska stabilnost preduzeća, finansijski menadžer mora planirati svoje buduće finansijske uslove, a njegovo planiranje mora započeti analizom finansijskih izveštaja.

Analiza finansijskih izveštaja stvara, dakle, informacionu osnovu za potrebe upravljanja, tj. odlučivanja. Međutim, potrebno je voditi računa o tome da je pristup analize finansijskih izveštaja problematici odlučivanja samo parcijalni pristup, koji iako obuhvata skoro sve suštinske elemente za donošenje poslovne odluke, ipak ne obuhvata celinu. S tim u vezi, potrebno je naglasiti da je poslovna odluka determinisana namerom ili svrhom koja se želi postići, raspoloživim informacijama i promišljanjem, tj. prosuđivanjem o sadašnjem i budućem poslovanju preduzeća. Analiza finansijskih izveštaja, prema tome, obezbeđuje informacije kao bazični input na osnovu koga je moguće promišljanje i prosuđivanje poslovanja preduzeća u svrhu donošenja adekvatnih odluka, tj. savremenog upravljanja. Međutim, informacije koje proizlaze iz te analize nisu sveobuhvatne i ne osiguravaju razmatranje celine poslovanja preduzeća. Tu se uočavaju određena ograničenja u eventualnoj univerzalnosti primene analize finansijskih izveštaja za celokupne potrebe upravljanja. Ta analiza osigurava, naime, samo finansijske informacije, koje iako su vrlo

važne za upravljanje, ipak nisu sveobuhvatne. Uočeni nedostatak analize finansijskih izveštaja kao preduslova procesa upravljanja ne eliminiše tu analizu iz pripreme informacija za potrebe upravljanja, ali prilikom prosuđivanja njenog značaja potrebno je voditi računa i o tom ograničenju koje proizlazi iz parcijalnog pristupa problematici upravljanja.

Do sada smo značaj analize finansijskih izveštaja razmotrili samo sa aspekta savremenog upravljanja preduzećem. Zbog toga smo u obavezi da naglasimo da su za informacije koje potiču iz te analize zainteresovani i drugi korisnici, a kao takvi najčešće se ističu sledeći (Bernstein L. A. 1984):

- kreditori
- investitori (vlasnici)
- menadžeri
- analitičari fuzije i akvizicije preduzeća
- revizori i
- ostali zainteresovani korisnici.

Zavisno od korisnika informacija i njegovih parcijalnih interesa naglašava se značaj pojedinih segmenata ukupne analize finansijskih izveštaja. Tako na primer, kratkoročnog kreditora prvenstveno zanimaju informacije o likvidnosti preduzeća, dugoročni investitor najviše je zainteresovan za informacije o zaduženosti preduzeća, vlasnici preduzeća (akcionari) zainteresovani su za dugoročnu profitabilnost i sigurnost kapitala itd. Nasuprot tome, menadžment preduzeća suštinski je zainteresovan za sve aspekte poslovanja, pa mu je s obzirom na to važna analiza finansijskih izveštaja kao nedeljiva celina.

3. Sistematizacija osnovnih instrumenata i postupaka analize finansijskih izveštaja

U procesu analize finansijskih izveštaja moguće je koristiti više različitih postupaka, koji su, pre svega, utemeljeni u raščlanjivanju i upoređivanju. Komparativni finansijski izveštaji koji služe kao podloga za sprovođenje uporedne analize mogu se razmatrati u kontekstu upoređivanja.

Slika 1. Ilustracija instrumenata i postupaka analize finansijskih izveštaja

Uporednom analizom nastoje se sagledati tendencija i dinamika promena pojedinih pozicija temeljnih finansijskih izveštaja. Na osnovu sagledavanja tih promena prosuđuje se koliko je uspešno i sigurno poslovanje posmatranog preduzeća. Nasuprot tome, agregatni finansijski izveštaji, koji služe kao podloga za

sprovođenje procesne analize, mogu se razmatrati u kontekstu raščlanjivanja. Procesna analiza omogućava uvid u strukturu finansijskih izveštaja. Problematika analize finansijskih izveštaja ne iscrpljuje se postupkom upredne i procesne analize. U tom kontekstu najznačajniji su pokazatelji analize finansijskih izveštaja pa se obično govori o pojedinačnim pokazateljima, sumarnim, sistemima pokazatelja i sintetičkim pokazateljima. Radi bolje preglednosti, klasifikacija osnovnih instrumenata i postupaka prikazana je na slici 1.

Zaključak

Već pri samom sastavljanju finansijskih izveštaja mora se voditi računa o osnovnim karakteristikama informacija koje se mogu dobiti iz ove analize. Zastarela ili neprecizna informacija je neupotrebljiva, a takođe i informacija koja je tačna, ali je njen postupak dobijanja suviše komplikovan i skup, nije poželjna za preduzeće. Zbog toga se mora naći optimalan odnos između svih atributa koje odlikuju informaciju i sa tim povezanih troškova. Tek pod tim uslovima kreirana informacija, pravovremeno dostavljena korisniku, imaće veliku upotrebnu vrednost u procesu savremenog upravljanja poslovanjem preduzeća. Deo osnovnih metoda koje se koriste u procesu analize finansijskih izveštaja sagledali smo u ovom napisu.

U tom pogledu, možemo zaključiti da komparativni finansijski izveštaji služe kao osnova za sprovođenje uporedne analize, dok agregatni finansijski izveštaji služe za procesnu analizu. Metoda uporedne analize se može najbolje objasniti kao metod poređenja jednog predmeta u dva različita perioda. Da bi se moglo pravilno pristupiti ovoj metodi trebalo bi da budu ispunjeni određeni uslovi:

1. U preduzećima je neophodno voditi jednoobraznu evidenciju;

2. Potrebno je obezbediti jednak vremenski interval za koji se vrši analiza;
3. Moraju se upoređivati srodne grupe podataka;
4. Ako se upoređivanje vrši između preduzeća mora se voditi računa o veličini preduzeća, delatnosti itd.

Za razliku od uporedne analize, metoda procesne analize se koristi za sagledavanje strukture određenog i složenog predmeta analize. Ova metoda se može posmatrati kroz: vremensko, predmetno i mesno raščlanjavanje. Za primenu ove metode koriste se agregatni finansijski izveštaji.

Opšti zaključak je da je primena bilo koje od ovih metoda u celokupnom procesu analize nužnost, ali je moguća za adekvatnu primenu samo ukoliko se ispune neophodni preduslovi u pogledu pripreme materijala relevantnog za analizu, njegove obrade na najekonomičniji način i rezultati adekvatno prikažu i dostave u obliku odgovarajućih informacija.

Literatura

1. Majstorović A. Kontrola i revizija, VSEM, Kragujevac, 2014.
2. Đorđević, M. (2004) Korporativno upravljanje - geneza, modeli i problemi. Privredna izgradnja, vol. 47, br. 3-4, str. 191-212
3. Vidaković, S. (2007) Finansijski due diligence privrednih društava. Novi Sad: Fakultet za uslužni biznis
4. Vidaković, S. (2009) Revizija -osnova kompetentnosti, kredibiliteta, poverenja. Novi Sad: Fakultet za uslužni biznis
5. Andrić, M., Krsmanović, B. (2009) Uloga revizije u korporativnom upravljanju. u: Zbornik radova simpozijuma računovođa i revizora Srbije, Zlatibor
6. Higson, A. (2003) Corporate financial reporting - theory and practice. London: Sage Publications
7. Lovre, I. 2014, "Uloga i značaj računovodstva i revizije u korporativnom upravljanju", Škola biznisa, no. 1, pp. 69-79.

8. Wilson R. M. S., McHugh G., Financial Analysis - A Managerial Introduction, London, Cassel Educational Limited, p. 16-20.
9. Robson A. P., Essential Accounting for Managers, London, Cassel Publishers Ltd., 1988., p. 99.
10. Cooper C., Accounting Tools, Homewood, Illinois, Richard D. Irwin, Inc., 1997/98., p. 160-164.
11. Bernstein L. A., Analysis of Financial Statements, Homewood, Illinois, Richard D. Irwin, Inc., 1984., p. 211.

Datum prijema: 03.06.2016.

Datum prihvatanja: 12.09.2016.

ANALYSIS OF THE FINANCIAL STATEMENTS OF THE COMPANY

Review articles

UDC

657.631.6

658.14 / .17

Summary

As a company is a living organism, its growth and development depends on the adequacy of all the planning, control and analytical procedures it has created and applies in all areas of its business. In this sense, accounting analysis involves primarily adequate monitoring of the information already included and presented, contained in the financial statements, and in particular the analysis of information that is essential to the business of each enterprise. Knowledge and application of modern methods of accounting analysis will give the management of the company a wide range of opportunities in terms of smooth, growth and development of the company in accordance with a pre-designed and presented vision and mission.

Keywords: accounting analysis, company, financial statement positions

Radoja Janjetović¹
Irena Milojević²

MENADŽERSKA ANALIZA TROŠKOVA U POSLOVNIH SUBJEKATA

Pregledni rad

UDK
005.52:334.7
657.471

Rezime

Svaki subjekat poslovanja mora permanentno da upravlja svojim troškovima. Kako upravljanje troškovima iziskuje određena znanja o metodama kojima se oni mogu pratiti, tako je i cilj ovog napisa da ukažemo na osnovne metode kojima se menadžment može služiti u svom radu.

Troškovi kao kategorija su veoma bitni za život i rad subjekata privređivanja u savremenim uslovima. To znači, da su resursi sve oskudniji, a time i skuplji, pa time dobijaju na sve većem značaju.

Troškovi se mogu posmatrati sa više aspekata, ali najznačajnija je njihova vremenska dimenzija, koja je upravo vezana za vrednost novca.

Ključne reči: troškovi, menadžment, vrednost, preduzeće.

Uvod

Troškovi predstavljaju u novcu izraženu vrednost utrošenog rada kao i svih sredstava i dobara koja su u preduzeću potrošena u cilju proizvodnje novih učinaka. Pored toga, u troškove spadaju i

---

¹ Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Karađorđeva 52, Kragujevac, r.janjetovic@gmail.com

² Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, i.miloje.bg@gmail.com

odgovarajući troškovi proizvodne pripremljenosti uslovljeni kapacitetom preduzeća.

Proizvodnja novih proizvoda odnosno pružanje usluga dovodi do raznovrsnih troškova. Zbog toga poznavanje troškova podrazumeva njihovu klasifikaciju prema nekom od kriterijuma, čiji je izbor uslovljen u prvom redu ciljem izučavanja. Za potrebe računovodstva značajne su klasifikacije troškova prema njihovom poreklu, po funkcionalnim područjima, prema načinu ukalkulisavanja u cenu koštanja gotovih proizvoda i usluga i prema načinu reagovanja na promene obima proizvodnje.

Glavna namena ovog rada je da čitaocima što više približi pojam troškova, njihovo kretanje kao i savremeno upravljanje troškovima. Nalazimo se u vremenu velikog i veoma brzog razvoja privrede, što za sobom povlači sve više inovacija u razvoju ekonomije i monetarne politike na državnom nivou. Samim tim dolazi do razvoja velikog broja preduzeća u različitim granama privrede i do različitih oblika poslovanja. Zajedničko svim preduzećima i svim državnim institucijama jesu različite vrste troškova. U ovom napisu razmotrićemo osnovne strukture troškova, primere korišćenja, minimiziranja, kao i upravljanja troškovima na različite načine.

1. Klasifikacija troškova

Prema poreklu, razlikuju se tzv. prirodne vrste troškova u koje spadaju:

- 1. troškovi materijala*
- 2. troškovi otpisa osnovnih sredstava*
- 3. troškovi proizvodnih usluga*
- 4. troškovi ličnih dohodaka, plata ili zarada*
- 5. troškovi neproizvodnih usluga.*

Sa aspekta funkcije u preduzeću, troškovi se grupišu na:

1. *troškove nabavke*
2. *troškove proizvodnje*
3. *troškove prodaje i*
4. *troškove upravljanja i finansiranja.*

U zavisnosti od toga kako se uračunavaju u cenu koštanja, razlikuju se ***direktni*** ili pojedinačni i ***indirektni*** ili opšti troškovi.

Direktni (pojedinačni) ***troškovi*** su svi oni troškovi za koje se pouzdano zna kojim nosiocima troškova pripadaju pa se, nakon obuhvatanja vrsta troškova, mogu za odgovarajuće nosioce neposredno vezati bez prethodnog vezivanja za mesta troškova; za njih se odmah zna iznos prosečnog troška, odnosno troška po jedinici učinka. Reč je, dakle, o neposredno zaračunljivim troškovima i određenom nosiocu troškova i jedinici nosioca troškova. Troškovi materijala izrade su tipičan primer direktnih (pojedinačnih) troškova. Njih prouzrokuju određeni nosioci troškova, a ne svi nosioci troškova zajedno.

Troškovi zarada izrade su takođe direktni (pojedinačni) troškovi. Dokumentuju se radnim listama izrade iz kojih se vidi ne samo na koji se proizvod radna lista odnosi, već i koji radnik i o kojoj tarifi, dakle s kojim troškom zarada je operaciju obavio, deo napravio, proizvod montirao i sl.

Opšti ili ***indirektni troškovi*** predstavljaju sve one troškove za koje se i u fazi obuhvatanja vrsta troškova za preduzeće u celini ne zna kojim nosiocima troškova pripadaju, pa se za njih ne mogu neposredno vezati. Oni su zajednički za sve nosioce troškova. Njihovo raspoređivanje na nosioce troškova vrši se pomoću pažljivo odabranih ključeva. U delovima nerazvijenog obračuna troškova i učinaka to su jedinstveni ključevi na nivou preduzeća, što samo u malim, vrlo jednostavnim proizvodnim preduzećima

može rezultovati relativno pouzdanim cenama koštanja pojedinih konačnih učinaka preduzeća.

Karakter opštih troškova, po pravilu: troškovi ostalog (režijskog) materijala, troškovi goriva i energije, troškovi zarada režije (indirektne zarade), dobar deo troškova proizvodnih usluga, amortizacija, najveći deo ako ne i svi nematerijalni troškovi (troškovi naknada zarada i drugih naknada zaposlenima i spoljnim saradnicima, neproizvodnih usluga, osiguranja, poreza i doprinosa na teret troškova, članarina, reprezentacije i sl.). Dakle, svi troškovi preduzeća osim troškova materijala izrade, troškova zarada izrade i posebnih pojedinačnih troškova (Meigs, Meigs, 1999).

Prema stepenu reagovanja na promene obima proizvodnje razlikuju se **varijabilni, fiksni i mešoviti** troškovi.

Varijabilni (proporcionalni) su svi troškovi čija je količinska komponenta pa tako i njihov ukupni iznos srazmeran količini učinaka preduzeća ili dela preduzeća, odnosno obimu njihovih aktivnosti kako se to često kaže. Uslovljeni su iskorišćenjem kapaciteta, odnosno stepenom zaposlenosti raspoloživog kapaciteta. U varijabilne troškove spadaju troškovi materijala izrade, troškovi plata izrade kada se izračunavaju i isplaćuju prema učinku, troškovi pogonske energije, troškovi kooperantskih usluga dorade materijala, poluproizvoda ili proizvoda, troškovi određenih proizvodnih usluga i sl.

Varijabilne troškove ne treba izjednačavati sa direktnim troškovima iako njihov značajan deo, a pre svega materijal izrade pa i plate izrade, usluge na proizvodu i sl., to i jesu, s obzirom da se za njih po pravilu tačno zna kom proizvodu pripadaju.

Fiksni troškovi su oni troškovi za čiju se količinsku komponentu pa tako i ukupni iznos očekuje da u kratkom roku ostanu nepromenjeni. Isticanje kratkog roka uslovljeno je time da su u dugom roku svi troškovi varijabilni. Reč je o troškovima čiji je

ukupni iznos uglavnom uslovljen raspoloživim kapacitetom. Zato se često nazivaju i troškovima kapaciteta. Neretko ih srećemo i pod nazivom troškovi proizvodno-prodajne spremnosti, što takođe upućuje na nepromenljivost ukupnog iznosa ovih troškova naravno u kratkom roku. Pri porastu obima aktivnosti oni opadaju, što se naziva degresijom prosečnih fiksnih troškova. Obrnuto je pri padu aktivnosti. Fiksni karakter po pravilu imaju troškovi vremenske amortizacije, troškovi plata režije, troškovi grejanja, troškovi osvetljenja, razne neproizvodne usluge i sl.

Mešoviti troškovi

Postoje troškovi koji nisu čisto varijabilni ni čisto fiksni troškovi, već nešto između toga. Oni su mešoviti i moglo bi se reći, složeni, jer u sebi sadrže i elemente varijabilnog i elemente fiksnog karaktera. Mogli bi se definisati kao troškovi čija količinska komponenta, pa tako i njihov ukupni iznos rastu s porastom obima aktivnosti i obrnuto, ali ne srazmerno, već sporije ili brže u zavisnosti od promena obima aktivnosti. Nalazimo ih među troškovima održavanja, troškovima transportnih usluga, troškovima energije, troškovima određenih drugih proizvodnih usluga itd.

Moguće je prepoznati i navesti brojne modele ponašanja mešovitih troškova u odnosu na obim aktivnosti. U praktične svrhe dovoljno je navesti mešovite troškove čiji se ukupni iznosi menjaju sa obimom proizvodnje:

1. **stepenasto** u okviru relativno uskih zona zaposlenosti raspoloživih kapaciteta
2. **pravolinijski**, ali ne u direktnoj srazmeri sa obimom aktivnosti

3. **krivolinijski** po rastućoj stopi rasta u odnosu na rast obima aktivnosti.

2. Knjigovodstveno obuhvatanje troškova

Proces stvaranja novih proizvoda i pružanje usluga koji je praćen trošenjem sredstava i rada, van svake sumnje je ne samo tehnološki, već i ekonomski proces. Praćenje tog procesa svodi se u suštini na obuhvatanje troškova koji su izazvani stvaranjem novih proizvoda i usluga i obavljanjem poslovne aktivnosti u celini.

Obzirom da se u bilansu i knjigovodstvu sredstva procenjuju po nabavnim vrednostima (princip stvarnog troška), to se i trošenje sredstava, odnosno troškovi obuhvataju po nabavnim vrednostima. Postoji veliki broj troškova u praksi, ali će za potrebe računovodstva oni biti grupisani i knjiženi preko sledećih računa vrsta troškova:

1. troškovi otpisa osnovnih sredstava
2. troškovi materijala
3. troškovi proizvodnih usluga
4. troškovi ličnih dohodaka
5. troškovi neproizvodnih usluga
6. finansijski rashodi
7. vanredni rashodi.

Troškovi otpisa osnovnih sredstava

Osnovna sredstva se koriste u više poslovnih ciklusa, odnosno duži vremenski period. Njihova vrednost se postepeno smanjuje usled trošenja. Osnovni zadatak obračunavanja visine otpisa osnovnih sredstava je da se kroz pravilnu alokaciju troškova osnovnih sredstava na obračunske periode obezbedi ispravno obračunavanje periodičnog rezultata. Uključivanje otpisa osnovnih sredstava ili

troškova amortizacije u cenu koštanja proizvoda i usluga treba da obezbedi i nadoknadu utrošenog dela osnovnih sredstava. Mogućnost naknade zavisi od visine ostvarenog prihoda.

U računovodstvenoj literaturi može se sresti niz klasifikacija uzroka smanjenja vrednosti osnovnih sredstava. Jednu od najpotpunijih klasifikacija dao je Schmalenbach, koji kao osnovne uzroke navodi:

1. trošenje
2. prirodno habanje
3. oštećenje
4. zastarevanje zbog pronalaska, promene mode i ostalih uticaja
5. istek roka korišćenja i
6. kombinacija razloga otpisivanja.

Osnovicu za obračun visine otpisa osnovnih sredstava čini njihova nabavna vrednost. Za utvrđivanje visine otpisa koriste se u glavnom dva metoda:

1. *metod vremenskog otpisivanja*
2. *metod funkcionalnog otpisivanja.*

Sušтина metoda vremenskog otpisivanja je u tome da se nabavna vrednost osnovnog sredstva raspodeli na ceo vek njegovog korišćenja. S tim u vezi javlja se problem određivanja veka trajanja osnovnog sredstva.

Kod metode vremenskog otpisivanja visina depresijacije vrednosti osnovnih sredstava može da se obračuna korišćenjem sledećih postupaka:

1. *linearnog otpisivanja*
2. *progresivnog otpisivanja i*
3. *degresivnog otpisivanja.*

Primena metode linearnog otpisa

U osnovi linearnog otpisivanja nalazi se pretpostavka da se osnovna sredstva u toku čitavog procenjenog veka trajanja ravnomerno troše (Nadoveza, Majstorović, Milojević, 2006). Iz godine u godinu vrednost osnovnih sredstava se smanjuje istim intenzitetom. U skladu s tim, visina godišnjih otpisa utvrđuje se stavljanjem u odnos nabavne vrednosti osnovnog sredstva sa procenjenim vekom trajanja.

$$a = OS : n$$

a - visina godišnjeg otpisa

OS - nabavna vrednost osnovnog sredstva

n - procenjen vek trajanja iskazan u godinama

Primer: Nabavna vrednost osnovnog sredstva je 160.000 din.

Procenjeni ekonomski vek trajanja osnovnog sredstva je 5 godina.

Postupkom linearnog otpisa izračunati godišnji otpis.

$$a = 160\ 000 / 5 = 32\ 000$$

Amortizaciona kvota može da se iskaže i procentualno u odnosu na nabavnu vrednost. Visina procentne stope izračunava se stavljanjem u odnos broja 100 sa procenjenim vekom trajanja osnovnog sredstva. U ovom primeru :

$$p = 100 / 5 = 20 \%$$

Visina otpisa obračunava se po fomuli $a = (OS \times p) : 100$, gde je :

a = visina godišnjeg otpisa

OS = nabavna vrednost osnovnog sredstva

p = stopa otpisa

U navedenom primeru: $a = (160\ 000 \times 20) : 100 = 32\ 000$ dinara

Visina otpisa ostaje nepromenjena u toku čitavog veka trajanja osnovnog sredstva, osim ako dođe do promena u visini nabavne

vrednosti zbog adaptacije, rekonstrukcije ili revalorizacije osnovnog sredstva.

Troškovi materijala, sitnog inventara i ambalaže

Troškovi materijala, sitnog inventara i ambalaže su u novcu izraženi utrošci materijala, sitnog inventara i ambalaže. To znači da se visina ovih troškova utvrđuje množenjem utrošenih količina (naturalna komponenta) sa odgovarajućim cenama, koje mogu biti nabavne ili planske. Troškove materijala, sitnog inventara i ambalaže obuhvatamo preko jedinstvenog računa Troškovi materijala. Obračun i knjiženje troškova materijala, tj. sirovina i materijala razlikuje se od obračuna i knjiženja troškova sitnog inventara i ambalaže pa ćemo ih posebno izožiti.

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po stvarnim nabavnim cenama

Utrošak materijala može se, u načelu, utvrđivati pomoću *metoda stalnog inventara* i *pomoću metoda umetnutog inventara*.

Utvrđivanje visine troškova materijala putem metoda stalnog inventara pretpostavlja da se nakon svakog izdavanja materijala knjiži smanjenje zaliha (metod skontiranja). U zavisnosti od toga kako je organizovana magacinska i analitička evidencija materijala, utrošak se može obračunavati:

1. po partijama (nabavkama)
2. po vrstama materijala.

1. Obračun utroška materijala **po partijama** zahteva da magacinska i analitička evidencija materijala budu organizovane tako da se materijal evidentira po partijama, odnosno nabavkama.

To praktično znači da se za jednu vrstu materijala otvara onoliko analitičkih kartica koliko puta se taj materijal nabavlja. Tako na primer, ako se šećer u kristalu nabavlja u toku obračunskog perioda 3 puta i to: 1) 02.04.2006 . god . 2000 kg, po nabavnoj ceni od 42 dinara za kg, 2) 08.04.2006. god. 3000 kg, po ceni od 46 dinara za kg, 3) 11.06.2006. god. 3000 kg. po ceni od 46 dinara za kg., onda će u materijalnom knjigovodstvu biti otvorena tri analitička računa. Utrošeno je 500kg šećera iz prve partije.

2. Kada je pri metodu **stalnog inventara** evidencija materijala organizovana tako da se analitički računi otvaraju po vrstama, onda svaka vrsta materijala ima svoj analitički račun na kome se bez obzira na različitost nabavnih cena evidentiraju sve nabavke odnosne vrste materijala.

Kod ovakvog oblika evidencije zalihe materijala se ne moraju fizički deliti po partijama, već se sve nabavke istog materijala mešaju, što u odnosu na obračun partija može predstavljati značajnu prednost. Međutim, ako se materijal evidentira po nabavnim vrednostima, onda se, čak i u slučaju relativnog mirovanja cena, nabavne cene razlikuju od jedne do druge nabavke zbog različitih zavisnih troškova nabavki koji su uslovljeni izborom dobavljača i ugovorenim uslovima nabavke.

Postavlja se pitanje sa kojom nabavnom cenom treba pomnožiti utrošenu količinu da bi se utvrdio trošak materijala?

Među najpoznatije i najčešće primenjivane metode ubrajaju se:

- 1) metod prosečene cene,
- 2) metod prva ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni i
- 3) metod poslednja ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni.

1) Prema **metodi prosečne nabavne cene** troškovi materijala se utvrđuju množenjem utrošenih količina sa prosečnim nabavnim cenama za odnosnu vrstu materijala. Prosečna nabavna cena se

izračunava deljenjem ukupne vrednosti zaliha sa količinom materijala na zalihamama.

2) U osnovi **metode prva ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni**, koja je poznata kao **FIFO** metod (**first in = first out**), nalazi se pretpostavka da se materijal troši onim redosledom kako se nabavlja. Stvarno trošenje materijala ne mora odgovarati ovoj pretpostavci. Pravilo **FIFO** određuje samo partiju čije cene se uzimaju u obzir za obračun; stvarno fizičko trošenje nije odlučujuće.

3) Polazeći od pretpostavke da se najpre troši materijal koji je poslednji nabavljen, **metod poslednja ulazna = prvoj izlaznoj ceni** odnosno **LIFO** metod (**last in = last out**), kao cena po kojoj se utvrđuju troškovi materijala služi cena poslednje nabavke.

Metodom umetnutog inventara visina utrošaka i troškova materijala se utvrđuje kao razlika između početnih zaliha uvećanih za sve nabavke izvršene u toku obračunskog perioda i krajnjih zaliha. Visina krajnjih zaliha se utvrđuje popisom, pa otud i naziv metoda umetnutog inventara. Bez utvrđivanja visine zaliha na kraju nije moguće utvrditi visinu troškova. Nemogućnost kontrole rada odgovornih lica smatra se osnovnom slabošću ovakvog načina utvrđivanja troškova materijala.

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po planskim nabavnim cenama

Kako su planske nabavne cene zapravo stalne cene, jer se u toku poslovne godine po pravilu ne menjaju, visina troškova materijala se utvrđuje množenjem utrošene količine sa planskom nabavnom cenom po jedinici. Ovako obračunati troškovi predstavljaju ne stvarnu, već plansku vrednost utrošenog materijala.

Razlika između planskih i stvarnih vrednosti materijala, kao što je poznato, obuhvata se na računu *Odstupanje od planskih nabavnih cena materijala*. Dugovni saldo ovog računa pokazuje za koliko je vrednost zaliha obračunata po stvarnim nabavnim vrednostima veća od njihove planske nabavne vrednosti. Obrnuto, potražni saldo računa odstupanja pokazuje za koliko je vrednost zaliha obračunata po stvarnim nabavnim cenama niža od njihove planske nabavne vrednosti.

Utvrđivanje stvarne nabavne vrednosti utrošenog materijala pretpostavlja određivanje dela odstupanja od planskih nabavnih cena materijala koji se odnosi na utrošeni materijal. Taj srazmerni deo odstupanja može se izračunati na jedan od sledećih načina:

$$1) \text{ rešavanjem ove proporcije: } SM : SO = UM : S$$

$$2) S = (UM:CM) \times SO$$

gde je: SM = saldo računa Materijal po planskoj nabavnoj vrednosti

SO = saldo računa Odstupanje od planskih nabavnih cena materijala

UM = vrednost utrošenog materijala po planskim nabavnim cenama

S = srazmerni deo odstupanja od planskih nabavnih vrednosti materijala.

Obračun i knjiženje troškova materijala koji se ne skladišti

Obračun i knjiženje troškova ovih materijala se unekoliko razlikuje. Visina troškova materijala koji se ne skladište po pravilu se utvrđuje iz faktura dobavljača. Pri evidentiranju ovih troškova račun Troškovi materijala se zadužuje, a odobravaju se računi Dobavljači, tekući-račun ili Blagajna, već u zavisnosti od toga da li je i na koji način izvršeno plaćanje.

Sitan inventar i ambalaža obuhvataju veliki broj različitih predmeta, čiji je vek trajanja veoma kratak, tj. trenutno ili odgovara jednom obračunskom periodu, mesecu, jednoj ili više godina. Otuda se obračun i knjiženje troškova sitnog inventara i ambalaže vrši u zavisnosti od veka trajanja i vrednosti, na jedan od sledeća tri načina:

1. otpisivanjem sitnog inventara i ambalaže u potpunosti,
2. otpisivanjem sitnog inventara i ambalaže za 50 % vrednosti
i
3. kalkulativnim otpisom sitnog inventara i ambalaže.

Troškovi proizvodnih usluga

Pri obavljanju poslovne aktivnosti preduzeća pored materijalnih vrednosti koriste se razne usluge. Najčešće se koriste usluge: transporta, PTT usluge, zanatske usluge, komunalne usluge, usluge održavanja osnovnih sredstava, reklame i propagande, usluge sajmova.

Knjihovodstveno se obuhvataju preko sintetičkog računa Troškovi proizvodnih usluga. Knjiženje obavljenih i fakturisanih usluga vrši se tako što se za fakturnu vrednost usluga zaduži račun Troškovi proizvodnih usluga, a odobri blagajna ili žiro račun, ako je usluga plaćena u gotovu ili bariranim čekom, odnosno račun Dobavljači kada se usluga plaća virmentskim nalogom.

Troškovi neproizvodnih usluga

U neproizvodne usluge ubrajaju se dnevnicke za službena putovanja u zemlji i inostranstvu, autorski honorari, kirija i zakupnina, advokatske usluge, bankarske usluge, premije osiguranja, kao i porezi i doprinosi čija visina ne zavisi od gradskog zemljišta, doprinos komorama i poslovnim asocijacijama, članarine stručnim i drugim udruženjima i dr.

Knjigovodstveno obuhvatanje neproizvodnih usluga vrši se tako što se zadužuje račun Troškovi neproizvodnih usluga, a odobravaju računi Dobavljači, uz primljenu fakturu, Tekući račun, ako je isplata izvršena bezgotovinskim čekom, Blagajna, ako je plaćanje izvršeno u gotovu, odnosno Obaveze po osnovu neproizvodnih usluga za obračunate poreze i doprinose. Računi obaveza se gase isplatom. U tom slučaju ovi računi se zadužuju, a odobrava se Tekući račun sa koga se vrši plaćanje.

Troškovi zarada

Za preduzeće obračunate zarade imaju karakter kratkoročnih obaveza, koje se o roku dospeća moraju izmiriti (Radovanović, Jovanović, Tatić, 2001). Visina akontiranih zarada utvrđuje se prema osnovama i merilima koji su definisani u Opštem ili posebnom kolektivnom ugovoru, odnosno na osnovu njih sastavljenom pravilniku o zaradama i naknadama. Kao osnovni kriterijumi za određivanje visine zarada koristi se ostvareni učinak i visina zarade po učinku.

Ostvareni učinak radnika se može iskazati brojem radnih sati, za režijska radna mesta, odnosno brojem norma sati za proizvodna radna mesta. Troškovi zarada obuhvataju bruto zarade po osnovu tekućeg rada, dodatke zarada i naknade zarada. Dodaci na radu su: dodaci za noćni rad, dodaci za prekovremeni rad, dodatak na zaradu za rad na dan državnog praznika i dodatak na zaradu po osnovu minulog rada.

Naknade zarada obuhvataju naknade zbog odsustva s posla usled korišćenja godišnjeg odmora, nagradnog odsustva, zbog privremene nesposobnosti za rad (bolovanje) i sl. Naknade se, dakle, zaposlenima isplaćuju za vreme koje nisu proveli na poslu. Bruto zarade, dodaci zarada i naknade sastoje se iz:

- neto zarada za tekući rad i dodataka na neto zarade,

- naknada neto zarada;
- akontacionog poreza iz zarada i
- doprinosa iz zarada.

Polazeći od činjenice da su plate sa gledišta privrednog računa, obračuna i kalkulacija, troškovi, oni se knjiže tako što se za iznos bruto plata zadužuje račun Troškovi zarada, a odobrava račun Obaveze po osnovu zarada. Račun obaveza po osnovu zarada gasi se pri isplati ličnih dohodaka.

3. Finansijski i ostali rashodi

Finansijski rashodi nastaju po osnovu korišćenja pozajmljenih izvora (sredstava), plaćanja kupaca pre roka dospeća potraživanja, kursnih razlika po osnovu inoobaveza i potraživanja po osnovu zatezних kamata.

Većina preduzeća pri obavljanju svoje poslovne aktivnosti pored sopstvenih sredstava angažuje i sredstva koja potiču iz pozajmljenih izvora. To su u prvom redu krediti domaćih i stranih banaka, kao i krediti nefinansijskih institucija. Za korišćenje tuđih sredstava, nezavisno od toga iz kog od pomenutih izvora potiču, plaća se naknada u vidu kamate.

Kamata na dugoročne kredite plaća se zajedno sa ratom, tj, pri plaćanju anuiteta, što znači polugodišnje, pri mesečnom obračunu finansijskog rezultata nužno je iznos kamate koji pripada svakom mesecu obračunati i proknjižiti na teret finansijskih rashoda. Kamate koje se plaćaju za korišćenje kratkoročnih kredita sa rokom plaćanja od mesec dana u celini terete finansijske rashode datog meseca, uz odobrenje računa Obaveze po osnovu troškova finansiranja, ili tekućeg-računa u zavisnosti od toga da li je izvršena isplata kamate ili ne. Kamate koje plaćaju na kratkoročne kredite sa

rokom otplate dužim od mesec dana sa knjigovodstveno-tehničkog aspekta posmatrano, registruju se na isti način kao i kamate po osnovu dugoročnih kredita (Stevanović, 1997).

Korišćenje sredstava dobavljača u ugovorenom roku dužem od zakonom predviđenog, po pravilu, ima za posledicu takođe plaćanje kamate. Takve obaveze su pokrivena menicama, koje glase na iznos duga uvećan za iznos kamate. Izmirenje tekućih obaveza prema dobavljačima, takođe, može imati za posledicu nastanak finansijskih rashoda, ukoliko se propusti ugovoreni rok plaćanja. Zbog korišćenja sredstava dobavljača u roku dužem od ugovorenog, plaća se naknada u vidu zatene kamate.

Finansijski rashodi mogu nastati i pri naplati potraživanja od kupaca. Naime, ugovara se rok za plaćanje neto iznosa faktura, ali i kraći rok plaćanja u kome kupac ima pravo na popust – kasa skonto. Uobičajeno je da se kasa skonto iskazuje u procentu u odnosu na iznos neto fakture. Pri plaćanju, kupac uplaćuje na žiro – račun iznos neto fakture umanjen za iznos iskorišćenog kasa skonta. Za iznos kasa skonta povećavaju se finansijski rashodi dok se na računu kupaca registruje smanjenje potraživanja za iznos neto fakture koja je plaćena.

Za razliku od redovnih rashoda, čije je stvaranje uvek sračunato na ostvarenje budućih prihoda, **vanredni rashodi** predstavljaju ona smanjenja sredstava ili povećanje obaveza po čijem osnovu nije, niti se očekuje da će biti primljena ikakva protivvrednost. Iza nastanka vanrednih rashoda ne stoji nikakav cilj, oni su izazvani propustima u radu kao što su, primera radi: štete koje se ne mogu nadoknaditi od osiguravajućeg zavoda ili od lica koja su je prouzročila, ili potpun odnosno delimičan otpis nenaplativih potraživanja. Javljaju se sporadično, ali uvek imaju za posledicu neposredno smanjenje sredstava ili, pak, povećanje obaveza, koje će u trenutku likvidacije tih obaveza usloviti smanjenje sredstava.

Zaključak

U preduzeću kao i u svim ostalim organizacijama dolazi do različitih vrsta troškova u zavisnosti od delatnosti kojom se preduzeće ili organizacija bavi. Upravljanje troškovima kao i njihovo knjigovodstveno obračunavanje omogućava realni prikaz troškova, radi njihove lakše kontrole. Međutim problem preduzeća je minimizirati troškove i učiniti sve da oni budu što manji. Često se zbog prevelikih i neplaniranih troškova dovodi u pitanje opstanak preduzeća, pa se uvek u toku poslovanja sprovode mere radi njihovog smanjenja i dovođenja na prihvatljiv nivo.

Sa razvojem svesti ljudi razvijaju se i njihove želje za zadovoljenjem raznih potreba, koje iz dana u dan postaju brojnije, a kako se dobra većina tih potreba rešava novcem, svi ti izdaci predstavljaju troškove. Iako današnji vlasnici kapitala ulažu puno napora u poslovanje sa što manjim troškovima, troškovi zauzimaju sve značajnije mesto u celokupnom životu, kako fizičkih tako i pravnih lica. Značajne su klasifikacije troškova prema njihovom poreklu, po funkcionalnim područjima, prema načinu ukalkulisavanja u cenu koštanja gotovih proizvoda i usluga i prema načinu reagovanja na promene obima proizvodnje. Na osnovu predhodno iznetog sadržaja o troškovima kao što je napomenuto u uvodu ovog rada smatramo da zainteresovanim licima u velikoj meri može pomoći da prošire svoje poznavanje ove značajne oblasti.

Literatura

1. Stevanović, N., *Sistemi obračuna troškova*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1997.
2. Nadoveza B., Majstorović A., Milojević I., *Računovodstvo i upravljanje troškovima*, Mladost biro, Beograd, 2006.
3. Radovanović R., Jovanović V., Tatić V., *Računovodstvo*, Beograd, 1994.
4. Stanišić M., *Računovodstveni informacioni sistemi*, Beograd, 2000.

5. Stephen R., Westerfield R., Jordan B., *Fundamentals of Corporate Finance*, Sixth Edition, Mc Graw-Hill Irwin, 2003.
6. Berdović M., *Računovodstvo privrednog društva*, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 2005.
7. Glen A., *Corporate Financial Management*, Second Edition, FT Prentice Hall, 2002.
8. Meigs H. and Meigs A., *Accounting*, The McGraw Hill Companies, New York, 1999.

Datum prijema: 12.09.2015.

Datum prihvatanja: 05.04.2016.

MANAGEMENT COST ANALYSIS IN BUSINESS ENTITIES

Review of the UDC

005.52: 334.7

657.471

Summary

Every business entity has to manage its expenses on an ongoing basis. As cost management requires some knowledge of the methods by which they can be followed, so the aim of this paper is to point out the basic methods that management can use in their work.

Costs as a category are very important for the life and work of business entities in modern conditions. This means that resources are increasingly scarce, and thus more expensive, and thus becoming increasingly important.

Costs can be viewed from many aspects, but the most significant is their time dimension, which is precisely related to the value of money.

Keywords: cost, management, value, enterprise.

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PRIPREMU RUKOPISA

Dostavljeni naučni radovi, nakon uredničke procene, ulaze u proces recenziranja kompetentnih stručnjaka. Recenzentima nije poznat identitet autora, niti autori dobijaju podatke o recenzentima. Na osnovu recenzija redakcija donosi odluku o objavljivanju, korekciji ili odbijanju rada.

Časopis *Akcionarstvo* publikuje samo ranije neobjavljene naučne i stručne radove iz oblasti menadžmenta. Ukoliko članak predstavlja ranije dopunjen ili izmenjen rad, autori su dužni da dostave kopiju prvog rada.

Izuzetno se štampaju kritička izdanja istorijske, arhivske, leksikografske, bibliografske građe i sl. kao i nenaučna građa koja može biti od koristi istraživačima.

Časopis *Akcionarstvo* izlazi jednom godišnje, rukopisi se dostavljaju elektronskom poštom tokom cele godine na adresu uredništva cefibeograd@gmail.com.

Osnovne informacije o pismu i obimu rada

Pismo rukopisa je na srpskom jeziku. Radovi mogu biti objavljeni na engleskom, ili nekom drugom stranom jeziku.

Dužina i font rukopisa članaka je do 30 000 slovnih mesta (sa belinama), ne računajući fus-note. Font je Cambria 12. Fusnote se unose veličinom slova Cambria 10 i ne služe za citiranje. Veličina stranice je C5 sa marginama 2 cm sa svih strana. Prored teksta je 1,2. Naglašavanja u tekstu prenose se kurzivom.

Struktura članka

Podaci o autoru ili autorki stavljaju se na početku rada, pišu se fontom koji se koristi za glavni tekst rada, Cambria 12. Obuhvataju ime i prezime autora.

Nakon prezimena, u fus-noti se navodi afilijacija autora i podrazumeva ustanovu u kojoj je autor zaposlen kao i elektronska adresa autora. Ukoliko je rad nastao u okviru određenog projekta, potrebno je u fusnoti, navesti podatke o broju projekta, njegovom rukovodiocu i instituciji koja finansira projekat.

Naslov rada treba da što preciznije upućuje na sadržaj članka i da olakšava indeksiranje i pretraživanje teme. Naslov se piše centrirano, velikim slovima, bold.

Apstrakt (rezime) mora da sadrži uvodna razmatranja o istraživanju, ranija zapažanja o problemu, primenjene metode, jasne i koncizne rezultate i mišljenje o uticajima i implikacijama otkrića. U apstraktu se nalaze samo najvažniji detalji koji su potrebni za razumevanje značaja članka. Obim apstrakta je od 150 do 200 reči, piše se na jeziku rada, srpskom i engleskom jeziku kurizivom. Redakcija obezbeđuje prevođenje apstrakata stranih autora na srpski jezik.

Ključne reči ne treba da sadrže reči iz naslova rada već suštinske reči koje su izvučene iz sadržaja rada. Treba napisati do 10 ključnih reči. One se na početku rada navode uz apstrakt.

Na kraju članka dolazi Literatura (prilikom navođenja koristi se *APA (American Psychological Association)* stil.

Na kraju teksta, u donjem desnom uglu, redakcija hronološkim redom navodi datume prijema, odobrenja i eventualnih ispravki rada.

Rad može da sadrži **podnaslove**. Oni su uvučeni u pasus i nisu pisani velikim slovima, već podebljani.

Tekstovi članaka imaju **pasuse**. Paragrafi ne mogu biti sastavljeni od jedne rečenice.

Numeraciju stranica, paragrafa ili podnaslova nije potrebno vršiti.

Dodatni popratni materijali (fotografije, dokumenta, transkripti, tabele, grafikoni, crteži, sheme) poželjni su prilozi i objavljuju se uz prethodno dostavljene dozvole nadležnih institucija. Na primer: slika br. 1 i naziv, u fusnoti se navodi izvor slike, tabela br. 3 i naziv, ispod tabele se navodi izvor.

Način citiranja

Prilikom navođenja koristi se **APA (American Psychological Association)** stil.

Citiranje se vrši unutar teksta sadrži prezime autora, godinu objavljivanja rada, broj stranice sa koje je citat preuzet.

Lista referenci

Posebno se navode izvori i literatura.

Knjige i monografije:

- jednog autora

Culler, J. (2007). *The Literary in Theory*. Stanford: Stanford University Press.

- više autora

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. (2007). *The War: An Intimate History, 1941-1945*. New York: Knopf.

- knjiga objavljena u elektronskoj formi

Eckes, T. (2000). *The developmental social psychology of gender*. Dostupno preko: <http://www.netlibrary.com>

Članak u časopisu ili dnevnim novinama

Referenca treba da sadrži prezime i ime autora, godinu izdanja, naslov članka, naziv časopisa (kurzivom), volumen, broj stranice.

Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), 575-599.

Stolić, A. (2001). Društveni identitet učiteljice u Srbiji 19. veka. *Godišnjak za društvenu istoriju*, Beograd, 3: 205-232.

Vulićević, M. (2011). O vampirima s empatijom. *Politika*. 26. oktobar. str. 14.

Zbornici radova sa naučnih skupova ili konferencija

Singh, K., & Best, G. (2004). Film induced tourism: motivations of visitors to the Hobbiton movie set as featured in *The Lord of the Rings*. In *Proceedings of the 1st International Tourism and Media Conference, Melbourne* (98-111). Melbourne: Tourism Research Unit. Monash University.

Neobjavljene doktorske disertacije, magistarske teze ili master radovi

Bokan, J. (2004). *Diskurs lika u srpskom realističkom pravu* (Neobjavljena doktorska disertacija). Univerzitet u Beogradu: Pravni fakultet.

Dokument sa interneta:

http://www.newyorker.com/arts/critics/books/2014/05/19/140519crbo_books_wood

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

005

AKCIONARSTVO / glavni i odgovorni urednik Milorad Zekić. -
God. 1, br. 1 (1995)-god. 2, br. 7 (1996) ; vol. 21, no. 1 (2015)- . -
Београд : Centar za ekonomska i finansijska istraživanja, 1995-1996;
2015- (Niš : Family print). - 23 cm

Godišnje.

ISSN 0354-6403 = Akcionarstvo

COBISS.SR-ID 105960199